

Tribine Bioetičkog društva Srbije (2012.)

Bioetičko društvo Srbije, koje je osnovano početkom travnja 2008. godine na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, okupilo je brojne eksperte i istraživače iz prirodnih i humanističkih znanosti, na zajedničkom cilju – razvijanju i promoviranju bioetike u Srbiji. Kao jedan od ključnih trenutaka u radu ovog društva može se uzeti prva tribina koja je održana u Domu omladine 21. travnja 2012. godine pod nazivom 'Komplementarna medicina u Srbiji'. Dotadašnje tribine održavane su na Medicinskom fakultetu, te su i posjetioci bili pretežno članovi društva, predavači i studenti Medicinskog fakulteta. Izlazak iz okvira fakulteta rezultirao je izvanrednim interesom javnosti i velikom posjećenošću tribine. Tako je i glas bioetike dobio priliku da stigne do javnosti, i da se u skladu s njenim multidisciplinarnim konceptom i pluriperspektivnim pristupom važna bioetička pitanja rješavaju kroz javni dijalog.

Koncept tribine 'Komplementarna medicina u Srbiji' bio je da se kroz kratka izlaganja profesionalaca publika upozna s različitim vidovima komplementarne medicine i s bioetičkim pitanjima koja su u ovoj oblasti prisutna. Komplementarna medicina obuhvaća velik broj dijagnostičkih i terapijskih postupaka i upotrebu različitih prirodnih sastojaka koji se koriste u svrhu iscjeljenja i ozdravljenja oboljelih, a koje medicinski profesionalci uobičajeno ne primjenjuju. Popularnost komplementarne medicine proteklih nekoliko godina u velikom je usponu na zapadu, pa i u Srbiji, a velik broj postupaka je legaliziran i uključen u programe liječenja u brojnim zdravstvenim ustanovama donošenjem *Pravilnika o bližim uslovima, načinu i postupku obavljanja metoda i postupaka tradicionalne medicine*, u prosincu 2007. Budući da tradicionalna i komplementarna medicina imaju zajednički cilj – izliječiti oboljelog, neophodno je da se i liječnici i oboljeli upoznaju s vrstama i principima liječenja priznatih komplementarnih metoda. S obzirom na uvriježeno mišljenje koje vlada i među liječnicima i među bolesnicima da je komplementarna medicina isto što i nadriliječništvo, postoji snažna potreba da se ova dva pojma jasno razgraniče i da se utvrdi polje kompetencije komplementarne medicine.

U skladu s tom potrebom koncipirana je i ova tribina, s idejom da se uključe priznati stručnjaci koji se aktivno bave najpoznatijim oblicima komplementarne medicine: *reiki metodom* (Nevena Milosavljević, dr. med. i master učitelj Margareta Milenković), *jogom* (Dragan Lončar), *homeopatijom* (prof. dr. Dragana Matanović), *akupunkturom* (prof. dr. Ljubica Konstantinović) i *terapijom životinjama* (prof. dr. Marijana

Vučinić). Tribinu je otvorio prof. dr. Vuk Stambolović, koji se, kao član *Republičke komisije za tradicionalnu medicinu*, godinama borio da alternativna medicina bude priznata i legalizirana u Srbiji. On je publiku upoznao s osnovnim principima na kojima počiva komplementarna medicina uopće, koji se bitno razlikuju od principa službene medicine, jer podrazumijevaju pristup svakom bolesniku kao individui, kao jedinstvu tijela i duše, liječeći bolesnika, a ne bolest. Predavači su publici predstavili metode komplementarne medicine kojima se bave, objasnivši osnovne principe funkcioniranja i medicinske indikacije za njihovu primjenu. Osim joge, sve navedene metode primjenjuju se u državnim i privatnim domovima zdravlja, a liječnici koji se njima bave obučavaju se kroz višegodišnje tečajeve. Bolesnike stoga treba upoznati sa svim vrstama komplementarne medicine koje su pristupačne u zdravstvenim ustanovama, jer i dalje postoji velik broj priučениh nadriliječnika koji svojim neprofesionalnim pristupom održavaju živima predrasude koje neopravdano vladaju prema komplementarnoj medicini. S druge strane mogu nanijeti ozbiljnu zdravstvenu štetu bolesnicima, pa tema komplementarne medicine ostaje otvorena i za tribine Bioetičkog društva Srbije koje će uslijediti.

Sljedeća tribina, održana 21. svibnja u Domu omladine pod nazivom 'Bioetika i medicina: asistirana reprodukcija' osmišljena je kao diskusija stručnjaka iz oblasti relevantnih za pitanja potpomognute reprodukcije i laika, tj. publike. Ova tema veoma je aktualna, jer je od siječnja 2010. u Republici Srbiji na snagu stupio Zakon o liječenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognute oplodnje. S obzirom na to da je neplodnost veoma važan medicinski problem sa značajnim psihološkim i socijalnim posljedicama, jasni su naponi medicine i društva uopće da se neplodnim ljudima pomogne, no ubrzan razvoj tehnika potpomognute reprodukcije nosi sa sobom mnogobrojne etičke dileme kojima se mora pristupiti multidisciplinarno. Cilj ove tribine upravo je i težio tome da se javnost upozna s etičkim dilemama vezanim uz potpomognutu reprodukciju kroz razgovor sa stručnjacima.

U uvodnom predavanju Vida Jeremić, dr. med. najprije je upozнала publiku sa samim određenjem pojma *bioetika*, njenim razvojnim fazama i značajem koji ima u modernom društvu, s obzirom na to da je koncept bioetike još uvijek nov i nedovoljno poznat široj javnosti. U daljnjem izlaganju Vida Jeremić izložila je glavna bioetička pitanja koja se postavljaju kada je o potpomognutoj reprodukciji riječ. S obzirom na to da novije tehnike potpomognute reprodukcije podrazumijevaju manipulacije humanim embrijem, pitanje moralnog statusa embrija, kao i u slučaju pobačaja, središnje je etičko pitanje. Zatim, s obzirom na to da u mnogim slučajevima neplodnost podrazumijeva i nedostatak oplodjenih stanica kod budućih roditelja, često se u potpomognutu reprodukciju moraju uključiti tzv. *treće osobe* (donatori jajnih stanica i spermatozoida, surogat majke). Sudjelovanje *trećih osoba* veoma je

kontroverzno, jer se narušava tradicionalni model porodice, rađa opasnost od komercijalizacije i komodifikacije reproduktivnih usluga, a anonimnost donatora u velikoj mjeri predstavlja kršenje prava djece vezana uz njihovo pravo da znaju svoje genetsko podrijetlo.

U svom izlaganju prof. dr. Nebojša Radunović s Instituta za ginekologiju i akušerstvo Kliničkog centra Srbije upoznao je publiku s glavnim tehnikama potpomognute reprodukcije, načinom na koji se one izvode i šansama za uspjeh. Prof. Radunović fokusirao se na problem starosti majke u trenutku prijavlivanja na tretman liječenja neplodnosti, naglasivši da šanse za uspjeh progresivno opadaju što je žena starija. S obzirom na to da je u Srbiji pad nataliteta vrlo prisutan problem (tzv. *bijela kuga*), poruka njegovog predavanja bila je zapravo apel mladim ljudima da na vrijeme počnu razmišljati o potomstvu, ne čekajući da potpomognuta reprodukcija bude jedino rešenje za njih.

Protojerej-stavrofor Miodrag M. Popović (paroh Hrama Svetog Save) iznio je pogled na potpomognutu reprodukciju iz perspektive pravoslavne teologije. Želja da se ima vlastito dijete potpuno je prirodna, ali postavlja se pitanje koji je glavni motiv koji nagoni neplodni par da se podvrgava dugotrajnim, skupim, neugodnim i često neuspješnim procedurama umjetne oplodnje ne bi li se dobio potomak koji je u genetskoj vezi s roditeljima. Protojerej ne opravdava narcizam roditelja kao motiv, već jedino želju da se pruži roditeljska ljubav, što se može riješiti i usvajanjem djeteta.

Prof. dr. Ivana Novaković s Instituta za humanu genetiku Kliničkog centra Srbije postavila je važna etička pitanja vezana uz genetske aspekte potpomognute reprodukcije. Prije svega, utiču li manipuliranje spolnim stanicama i oplodnja u laboratorijskim uvjetima na genetsku strukturu ploda? Potom, kako postupiti s plodovima kod kojih je zapažena genetička nepravilnost i kako savjetovati roditelje u tom slučaju? Zatim, kako tretirati mogućnosti prijeimplantacijske genetske dijagnostike i eventualne genske terapije u tom periodu? Mogućnost biranja spola, boje očiju, kao i mnogih drugih osobina ploda odavno nije znanstvena fantastika, no dostupnost ovih metoda nosi sa sobom opasnost od "nove eugenike". Kloniranje ljudskog organizma, iako je svuda u svijetu zabranjeno, i dalje intrigira javnost samom činjenicom da je izvodljivo.

Na kraju se dr. Hajrija Mujović Zornić iz Udruženja za medicinsko pravo Srbije osvrnula na etičko-pravne aspekte potpomognute reprodukcije. Ova oblast veoma je kompleksna, ne samo zbog izuzetno osjetljive sfere reproduktivnog zdravlja, već i zbog odnosa reproduktivnih prava s jedne strane, i prava ličnosti iz oblasti rađanja u medicinskom kontekstu s druge strane, koja često dolaze u konflikt. U postupku pravnog razmatranja pitanja potpomognute reprodukcije posebno mjesto imaju po-

štovanje bolesnikovih prava, kao prava osobita za te procedure, a potom i *lege artis* postupanje u primjeni tehnika potpomognute reprodukcije u skladu sa suvremenim standardima medicinske etike i medicinskog prava.

Uključivanjem liječnika, genetičara, teologa i pravnika organizatori ove tribine pokušali su kreirati pluriperspektivni pristup bioetičkim pitanjima potpomognute reprodukcije i kroz međusobni dijalog stručnjaka, kao i dijalog s publikom, te na pravi način uspostaviti bioetičku, integrativnu komunikaciju koja može dovesti do budućeg rješavanja ovih pitanja.

Vida Jeremić, dr. med.
Medicinski fakultet Univerzitet u Beogradu

Lektorirala
Sanja Grakalić Plenković